

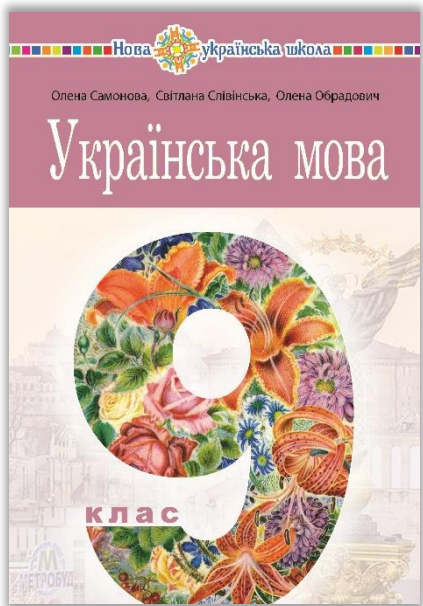
*Олена Самонова
Світлана Слівінська
Олена Обрадович*

Українська мова

підручник для 9 класу
закладів загальної середньої освіти

навчальна книга®
Богдан

www.bohdan-books.com www.bohdan-digital.com

САМОНОВА Олена Ігорівна,
кандидат педагогічних наук, учитель-методист
української мови та літератури вищої категорії
гімназії № 6 імені Житниченка І.В.
міста Бердичева Житомирської області

СЛІВІНЬКА Світлана Федорівна,
сертифікований учитель-методист
української мови та літератури вищої категорії
гімназії № 8 міста Бердичева
Житомирської області

ОБРАДОВИЧ Олена Василівна,
учитель-методист української мови та літератури
вищої категорії ліцею «Територія 12»
міста Бердичева Житомирської області

Сучасні освітні концепції націлюють на реалізацію *компетентного* підходу в навчанні, який передбачає вирішення таких основних завдань у процесі навчання мови:

- ❖ оволодіння лінгвістичними знаннями;
- ❖ використання їх для формування грамотного українського мовлення;
- ❖ орієнтація в умовах спілкування;
- ❖ знайомство з культурними традиціями народу – носія мови.

Саме цей підхід динамічного поєднання знань, умінь і цінностей став основою створення підручника НУШ.

Основні концептуальні положення

- ❖ Універсальність (засіб навчання учнів, методичний посібник для створення конспектів вчителями).
- ❖ Комплексність: навчальна, розвивальна, виховна складові.
- ❖ Відповідність сучасним вимогам до освітнього процесу навчання української мови.
- ❖ Наявність методичного впорядкування матеріалу: модулі зі структурованими сценаріями уроків.
- ❖ Можливість організації самостійного оволодіння навчальним матеріалом учнями.

Основні принципи створення підручника

- ❖ Інтеграція мовного та мовленнєвого матеріалу на основі текстів й мовленнєвих ситуацій заданої тематики.
- ❖ Домінуюча роль вправ, що дозволяють стимулювати комунікативно-мовленнєву активність учнів.
- ❖ Організація навчального співробітництва.
- ❖ Активізація мотивації, пізнавальної діяльності учнів.
- ❖ Всебічний розвиток мовної особистості.

Змістове наповнення навчальної книги

Зміст підручника відповідає положенням
Державного стандарту освітньої галузі
«Мови та літератури» та модельній програмі
«Українська мова. 7–9 класи»

для закладів загальної середньої освіти
(автори: Заболотний О. В. та інш).

Тобто підручник забезпечений теоретичними відомостями,
що передбачені зазначеними нормативними
документами, і практичним апаратом для засвоєння
та застосування теорії.

ВСТУП

МОДУЛЬ 1

Повторення вивченого 8-му класі

МОДУЛЬ 2.

Складне речення. Складносурядне речення

МОДУЛЬ 3.

Складнопідрядне речення

МОДУЛЬ 4.

Безсполучникове складне речення

МОДУЛЬ 5.

Складне речення з різними видами зв'язку

МОДУЛЬ 6.

Чуже мовлення. Діалог

МОДУЛЬ 7.

Узагальнення й систематизація вивченого.

Звук. Слово. Речення. Текст

МОДУЛЬ 8.

Розвиток зв'язного мовлення

ДОДАТКИ

Структура підручника

- ❖ Навчальний матеріал структурований за сценаріями уроків, які об'єднані у модулі-теми. Це дозволяє вчителю скласти календарно-тематичний план, а також поурочні плани.
- ❖ На початку кожного модуля репрезентовано теоретичний матеріал у формі опорної схеми-інфографіки.
- ❖ Матеріал із розвитку зв'язного мовлення систематизований в окремому модулі, а також міститься в сценаріях уроків.
- ❖ Передбачено сценарії уроків узагальнення, систематизації та контролю ЗУН із вивчених тем.
- ❖ На форзацах книги розміщено різноманітні довідкові матеріали.
- ❖ Запропоновано оптимальну кількість умовних позначень, не складних для сприйняття та запам'ятовування.

Структура сценарію уроку в підручнику

- ❖ Формулювання мовної та мовленнєвої тем, а також мети сценарію уроку.
- ❖ Рубрика «Поміркуймо», яка вводить у вивчення мовного та/або мовленнєвого матеріалу («гачок»).
- ❖ Презентація теоретичного матеріалу у формі правил, таблиць, схем тощо, а також матеріалів рубрики «Для допитливих».
- ❖ Система різноманітних вправ мовного та мовленнєвого спрямування.
- ❖ Узагальнення та систематизація вивченого матеріалу.
- ❖ Диференційоване домашнє завдання (на вибір).
- ❖ Рефлексія (самооцінка).

Диференціація навчання в підручнику

- ❖ Достатня кількість вправ, які вчитель може відібрати залежно від умов роботи, рівня підготовки учнів тактики та стратегії освітнього процесу тощо.
- ❖ Наявність завдань на вибір (зокрема домашніх завдань), диференційованих як за рівнем складності, так і за рівнем самостійності виконання.
- ❖ Передбачені додаткові завдання (рубрика «Виконаймо додатково») для тих учнів, які раніше за інших впоралися з основним завданням.
- ❖ У рубриці «Для допитливих» представлені матеріали для самостійного опрацювання учнями вдома.

Матеріали з використанням інтерактивних форм роботи

- ❖ Продумана робота в групах, парах, організація мінідискусій.
- ❖ Рубрикою «Для допитливих» передбачено підготовку додаткових теоретичних відомостей та презентацію їх однокласникам (інтерація «навчаючи, навчаюся сам»).
- ❖ У рубриці «Перевірмо себе» здебільшого пропонуються такі інтерактивні вправи, як: «незакінчене речення», «мікрофон», «навчаючи, навчаюся сам», «діалог – підсумок», «взаємоопитування» тощо.

Засоби мотивації в навчальній книзі

- ❖ Сучасний цікавий дидактичний матеріал.
- ❖ Малюнки й ілюстрації до нього.
- ❖ Рубрика «Мовні смаколики» (завдання ігрового та гумористичного характеру).
- ❖ Мовні або мовленнєві задачі для підвищення пізнавального інтересу.
- ❖ Рубрика «Використаймо гаджети» (онлайн вправи ігрового характеру в різноманітних сучасних застосунках, робота з хмарами слів, навчальними відео, скрайбінгами, онлайн навчальне тестування, тощо).

Рефлексія — логічне завершення кожного сценарію уроку

У підручнику представлений такий аспект особистісно орієнтованого навчання як рефлексія — самоконтроль і самооцінка учнів. Наприкінці кожного сценарію уроку в рубриці «**Самооцінка: моя вподобайка**» учням пропонується оцінити свої навчальні досягнення з вивченої теми, а вчителю використати перспективні чи відстрочені оцінки, які дозволять стимулювати школярів щодо усунення прогалин у знаннях.

Сторінки підручника

МОДУЛЬ 1 ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО У 8-МУ КЛАСІ

Моя скорбниця яскравих висловів

Осінь гарна молодиця...
Розгулялась, веселиться,
Прикрасила все барвисто
І шишчинове намисто
Одягла собі на шию...

Тарас Шевченко

Моя галерея

Ольга Ковтун. Осінь

МОДУЛЬ 2. СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ. СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

Моя скорбниця яскравих висловів

Стоїть над водою червона калина...
Вісками про неї складають пісні.
Це образ твій світлий, моя Україно,
Й він чистий і ніжний, як цвіт навесні.

Микола Верещак

Моя галерея

Оксана Оснач. Ой, у лузі червона калина

МОДУЛЬ 3. СКЛАДНОПІДРЯДНЕ РЕЧЕННЯ

Моя скорбниця яскравих висловів

Як добре, коли є в людини, куди б її не занесло,
Таке своє, таке родинне — містечко, селище, село.
Свій Тясмин, Псьол свій або Горинь, велика річка чи мала...
Коротше кажучи, свій корінь — свідомість свого джерела.

Роберт Третьяков

Моя галерея

Федір Манайло. Містечко

Сторінки підручника

ІНФОГРАФІКА

Члени речення

Головні		Другорядні		
підмет	присудок	означення	додаток	обставина
хто? що?	що робить підмет? що з ним робиться? який він є? що він є?	який? чий? котрий?	чого? кого? що? кому? чому? ким? чим? на кому? на чому?	де? коли? як? куди? звідки? чому? тощо
простий складений	простий складений	<i>Восени дерева починають скидати своє різнобарвне вбрання. Багато митців оспівують природу в своїх творах.</i>		

Ускладнювальні елементи речення

Однорідні члени речення

Осінні дні стають коротшими, холоднішими, похмурішими.

Звертання

Щедра осене, прийми нашу вдячність за твої дари.

Вставні слова (словосполучення, речення)

Здається, осінь цього року особливо щедра на барви.

Порівняльний зворот

Листопадовий день, що заячий хвіст. Вітер завиває, наче поранений звір.

Відокремлені та уточнювальні члени речення

Павутиння, покрите ранковою росою, виблискує на сонці.

ГОЛОВНІ ТА ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Повторимо відомості про члени речення.

Мовленнєва тема «Життєві цінності: знання»

10. Прочитайте. Чи згодні ви з автором? Обґрунтуйте свою думку.
Прогрес світу майже повністю залежить від освіти (*Дж. Істмен*).
• Запишіть речення, підкресліть головні й другорядні члени речення. Чим вони виражені?
11. Розгляньте схему «Члени речення» (с. 12). Які члени речення складають граматичну основу? На які запитання вони відповідають? Як підкреслюємо? Чим можуть бути виражені?

Завдання на вибір. Випишіть речення: **а)** зі складеними підметами; **б)** зі складеними дієслівними присудками; **в)** зі складеними іменними присудками.

1. **Гнучкість** розуму може замінити красу (*Стендаль*). 2. Софія Русова закликала виховувати дитину на засадах національної ідентичності та вільної творчості. 3. Школа є найважливішою для народу після хліба. (*Ж. Дантон*). 4. Багато вчителюк прагнуть надихнути учнів на самостійне мислення. 5. Освіта допомагає дитині реалізувати свої здібності (*Е. Фрольм*). 6. Мистецтво навчання є мистецтвом пробуджувати в юних душах допитливість (*А. Франс*).

Виконаймо додатково. Виконайте фонетичний розбір виділених слів.

Для допитливих

Дієслово-зв'язка **бути** у формі теперішнього часу (є) часто опускається. Таке речення є неповним, а присудок з пропущеною дієслівною зв'язкою вважається складеним іменним:

- (є)
• *Розум — скарб людини.*

12. З'єднайте частини висловів і запишіть їх. Укажіть способи вираження підметів і присудків.

1. Книжки читоти — ...	тисячі однодумців (прислів'я).
2. Найбільше багатство — ...	розум (Алі ібн Абі-Таліб).
3. Сім біг — ...	це просто розвога (Тім Сангерс).
4. Огун го одного — ...	все знати (прислів'я).
5. Освіта без застосування — ...	огун овіт (прислів'я).

Виконаймо додатково. Укажіть непоширені речення.

Непоширені речення — це такі прості речення, що складаються лише з головних членів, тобто з підмета та/або присудка, і не мають жодного другорядного члена.

Сценарій уроків 3-4 модуля 1

ОДНОРІДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ, ЗВЕРТАННЯ, ВСТАВНІ КОНСТРУКЦІЇ

Повторимо відомості про однорідні члени речення, звертання, вставні слова (словосполучення, речення), розділові знаки при них.

Мовленнєва тема «Професії майбутнього»

28. Прочитайте. Про яку професію йдеться в уривку? Як ви думаєте, ця професія буде актуальною в майбутньому? Чому?

Т. Степанюк.
Озеро Світаязь

Художниця. Їй небо — полотно,
І сонце *єрає* в барвах на мольберті,
*Нуртує**, мов живе, у круговерті,
І сйяву пригасає не дано.

М. Сингаївський

* Нуртує — вирує.

- Чи можна стверджувати, що виділені в уривку слова є однорідними членами? Обґрунтуйте свою відповідь.
- Виконаймо додатково.** Чи відповідає картина художниці Тетяни Степанюк опису у вірші? Що б ви зобразили на картині?
29. Опрацюйте відповідні схеми інфографіки (с. 12), виконайте завдання. Потім обміняйтеся результатами роботи з іншими групами.

А. Які члени речення називають однорідними? Запишіть речення, підкресліть однорідні члени, прокоментуйте розстановку розділових знаків. Укажіть безсполучниковий, сполучниковий і змішаний зв'язок при однорідних членах речення. Усно поширте однорідні члени одного речення.

1. Правда і в огні не горить, і у воді не тоне (*Приказка*). 2. Внутрішній світ людини збагачують література, живопис, музика. 3. Творча діяльність вимагає таланту, наполегливості та натхнення.

Б. Які слова називаємо звертаннями? У формі якого відмінка вживаються звертання? Які закінчення мають іменники-звертання? Запишіть речення, прокоментуйте розстановку розділових знаків. Чи може звертання бути членом речення? Усно поширте одне звертання.

1. Випускники, у кожного з вас є найпотаємніша, найсвітліша мрія про майбутнє (*В. Бакланов*) 2. Для тебе, друже, відкривається безліч можливостей для самореалізації та розвитку. 3. Ви ще будете мною пишатися, тату і мамо!

Сторінки підручника

Модуль 1. Вступ

Зразок: Ви зберігаєте життя багатьох тварин, ... — Ви зберігаєте життя багатьох тварин, відмовляючись від виробів з натурального хутра.

1. ... (відокремлена обставина), ви зберігаєте чистоту довкілля, захищайте тварин від забруднення. 2. ... (відокремлена обставина), ви надаєте їм необхідну підтримку, допомагаєте пережити холодну пору. 3. Зменшуйте використання пластику, ... (відокремлена обставина), щоб запобігти забрудненню океанів, ... (відокремлене означення). 4. Підтримуйте заповідники та національні парки, ... (відокремлене означення).

В. Перейдіть за QR-кодом. Прочитайте про те, як тварини допомагають людині стати щасливішою та як зміцнюють її здоров'я. Напишіть есе про роль тварин у вашому житті, використовуючи відокремлені члени речення.

Сценарій уроку 6 модуля 1

УЗАГАЛЬНЕННЯ Й СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ВІДОМОСТЕЙ З ТЕМИ «ПОВТОРЕННЯ»

Узагальнимо й систематизуємо вивчене з теми: перевіримо себе.

50. Повторіть вивчене в модулі за інфографікою, (с. 12). Підготуйте повідомлення, доберіть приклади про: **а)** головні та другорядні члени речення, **б)** односкладні речення; **в)** ускладнювальні елементи простого речення.

51. Подивіться в ютубі навчальні відео з таких тем: «Головні і другорядні члени речення», «Односкладні речення», «Однорідні члени речення», «Звертання», «Вставні конструкції», «Відокремлені та уточнювальні члени речення».

52. Прокоментуйте правопис і вимову поданих слів. За потреби звертайтеся до списків слів для запам'ятовування з рамок (сценарії уроків № 1–4 цього модуля).

Бажа(н,нн)я, (ні)яково, (ні)хто, фе(є,й)рверк, (піро)техніка, (най)ближче, (по)перше, частува(н,нн)я, напруже(н,нн)і, (з)понад.

53. Перепишіть уривок твору Тараса Шевченка з «Моєї скарбниці яскравих висловів» (с. 12). Підкресліть члени речення. Виокремте однорідні члени.

Узагальнення й систематизація відомостей з теми «Повторення»

Чи є в тексті неповні речення? Складіть усно за текстом речення зі звертанням до осені, а також речення зі вставним словом.

54. Співпрацюймо в групах. Складіть кілька речень з відокремленими членами речення й порівняльними зворотами за репродукцією картини Ольги Ковтун «Осінь» (с. 27).

55. Виконайте синтаксичний розбір простого речення за планом і зразком. Осінній вітре, що могучим стоном над лісом стогнеш, мов над сином мати (І. Франко).

План синтаксичного розбору простого речення

1. Підкреслити всі члени речення.
2. Указати, просте чи складне речення.
3. Визначити вид речення за метою висловлення (розповідне, питальне чи спонукальне).
4. Встановити наявність емоційного забарвлення речення (окличне чи неокличне).
5. Проаналізувати склад граматичної основи (двоскладне чи односкладне).
6. Визначити наявність/відсутність другорядних членів речення (поширене чи непоширене).
7. Дослідити наявність всіх членів речення, необхідних для розуміння змісту речення (повне чи неповне).
8. Вказати, чи містяться у реченні ускладнювальні елементи (однорідні члени, звертання, вставні слова, порівняльний зворот, відокремлені чи уточнювальні члени).

Зразок. *Обриває вітер пелюстки печальні й розкидає кругом (В. Сосюра).*

Речення просте, розповідне, неокличне, двоскладне, поширене, повне, укладнене однорідними присудками.

56. Перейдіть за QR-кодом в електронний додаток до підручника й виконайте онлайн тренувальні тестові завдання з тем модуля. Маєте кілька спроб, щоб усунути помилки.

57. Хвилинка для смішинки. Прочитайте, поясніть гумористичний сенс діалогу, укажіть речення із ускладнювальними елементами, поясніть розділові знаки при них, визначте синтаксичну роль однорідних членів речення. Чи можна стверджувати, що речення в другій репліці діалогу є неповними?

— Іване! Таке враження, що комп'ютерна миша з мого столу збирає крихти і складає їх в клавіатуру.
— Молодець! Напевно, робить запаси.

Додаток 2

8. НАПИСАННЯ НЕ З РІЗНИМИ ЧАСТИНАМИ МОВИ.

Окремо частку НЕ з різними частинами мови пишемо:

1. З іменниками, прикметниками, прислівниками, якщо є протиставлення: не свобода, а рабство; не весело, а сумно.
2. Завжди з дієсловами та дієприслівниками, крім випадків, коли пишуться разом: не бачив, не читаючи.
3. З іменниками, прикметниками, прислівниками, дієприкметниками, якщо частка НЕ стосується присудка: Кров не (є) вода. Трава не (є) полита.
4. З дієприкметниками, якщо при дієприкметнику-означенні є пояснювальне слово: Бачили ніким не орану ниву.
5. Завжди із займенниками та числівниками: не перший, не мною (разом пишемо лише заперечні займенники: неабиякий, неабихто тощо).

Разом частку НЕ з різними частинами мови пишемо:

1. З іменниками, прикметниками, прислівниками, дієсловами, дієприкметниками, дієприслівниками, якщо слово без НЕ не вживається (НЕ — частина кореня): немовля, немічний, незабаром, ненавидіти, нехтуючи, непохитний.
2. З іменниками, прикметниками, прислівниками, дієсловами, якщо частка НЕ є префіксом і це слово можна замінити синонімом без НЕ: недруг (ворог), недорогий (дешевий), неважко (легко), нездужати (хворіти).
3. З дієсловами, дієприслівниками, іменниками, прислівниками, якщо є префікс НЕДО-, що вказує на неповну дію: недобачати, недооцінка.
4. З дієприкметниками, якщо дієприкметник у реченні є означенням і не має при собі пояснювального слова: Бачили неорану ниву (але: Бачили ніким не орану ниву).
5. У деяких сполучниках, частках: неначе, немов, немовби, нехай.

ЗВЕРНИ УВАГУ!!!

1. Залежно від значення дієслова частка НЕ може писатися як **разом**, так і **окремо**: *нездужати (хворіти) — не здужати (не змогти); непокоїтися (хвилюватися) — не покоїтися (не спочивати).*
2. Частка НЕ пишеться **окремо** від прикметника, перед яким стоять слова **зовсім, далеко, аж ніяк**: *ні до чого не здатна людина; зовсім не великі обов'язки; далеко не досконалий піар.*
3. Слід розрізняти заперечне слово **немає** (у нього немає часу), яке можна замінити формою **нема** і в якому НЕ пишеться разом, та дієслово **немає** (він не має часу), яке не замінюється формою **нема** і з яким НЕ пишеться окремо.

Електронний додаток

- ❖ Це сучасний інструмент, що робить навчання цікавим і ефективним.
- ❖ Це не просто електронна версія підручника, а цілий комплекс можливостей, який завжди під рукою.

Інтерактивне наповнення додатка:

- ❖ матеріали для опанування теорії (навчальні відео, таблиці, схеми тощо);
- ❖ вправи для практики в сучасних застосунках (зокрема в ігровому форматі);
- ❖ тести, ігри та квізи для самоперевірки.

Підручник НУШ для 9-го класу

УЧИТЕЛЮ ДОПОМОЖЕ:

- перетворити уроки на захопливий творчий процес;
- спростити підготовку до уроку;
- реалізувати принципи комунікативно діяльнісного та особистісно орієнтованого навчання;
- виховувати всебічно розвинену мовну особистість;
- прищеплювати любов до рідної мови.

УЧНЮ СТАНЕ У ПРИГОДІ ЗАДЛЯ:

- самостійного опанування навчального матеріалу;
- розширення свого світогляду;
- навчання грамотно писати;
- комунікативно доцільного користування засобами української мови в повсякденному житті;
- розвитку мислення, пам'яті, творчих здібностей, естетичних почуттів, самоповаги та впевненості в собі;
- оцінювання власних здобутків.

Безперечно, основним «режисером» процесу навчання є вчитель. Саме від нього залежить ефективність кожного конкретного уроку. Автори підручника постаралися спростити нелегкий процес підготовки до занять. При цьому ми не нав'язуємо чітке дотримання структури сценаріїв уроків, а сподіваємося на творче використання вчителями запропонованих матеріалів та впевнені, що наш підручник стане провідним засобом навчання школярів, оскільки розроблений згідно із сучасними вимогами до викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах.

